

MOTORISK TRÆNING I SPECIALUNDERVISNINGEN

IKKE
ET ALTERNATIV,
MEN
ET SUPPLEMENT.

KROP MIMIK MOTORIK
LEG TRÆNING UDTRYK
SELVVÆRD SELVTILLID
KONCENTRATION
BEVÆGELSE AFSPÆNDING
KOORDINATION
LÆSNING STAVNING

Pædagogisk-psykologisk Rådgivning i Gentofte.

MOTORISK TRÆNING I SPECIALUNDERVISNINGEN

IKKE
ET ALTERNATIV,
MEN
ET SUPPLEMENT.

KROP MIMIK MOTORIK
LEG TRÆNING UDTRYK
SELVVÆRD SELVTILLID
KONCENTRATION
BEVÆGELSE AFSPÆNDING
KOORDINATION
LÆSNING STAVNING

Pædagogisk-psykologisk Rådgivning i Gentofte.

Indledning

Denne rapport redegør for de erfaringer, der er gjort i Gentofte kommunale skolevæsen med anvendelse af motorisk træning indenfor specialundervisningen.

Rapporten er delt i 2 dele. I afsnittene 1-6 redegøres for projektets pædagogisk relevante resultater. I bilagsafsnittene redegøres for projektets organisering, indhold og forløb. (Disse bilagsafsnit kan rekvireres særskilt).

Spørgsmålet om en eventuel sammenhæng mellem motoriske vanskeligheder og skolemæssige færdigheder har været og er stadig genstand for megen interesse og faglig debat.

I en artikel "Motorik og intelligens", hvori omtales en forskergruppes arbejde på Vejle Sygehus, indledes således:

"Der er nøje sammenhæng mellem vores evne til at koordinere bevægelser og vores intellektuelle udvikling. En forskergruppe på Vejle Sygehus har nu eksperimentelt påvist betydelige forbedringer af f.eks. indlæringsevner efter daglig motorisk træning".

I en boganmeldelse (i Danske Kommuner 7-83) skriver anmelderen overlæge, dr. med. Mogens Dalby blandt andet:

"Lad os med det samme slå fast, at der ikke findes tilnærmelsesvis sikre beviser for en klar årsagssammenhæng mellem motorisk udvikling og læsning".

Med disse 2 tilkendegivelser fra det medicinske fagområde in mente vil det kunne forstås af rapportens titel, at det ikke er meningen,

- at påvise eller undersøge en eller flere årsagsforhold mellem motorik og læsning,
- at stimulere elevernes læsning direkte.

Vi vil i stedet have belyst de praktiske forhold og konsekvenser ved anvendelse af motorisk træning indenfor specialundervisningens rammer.

Vor hovedinteresse er denne:

"Er stimulation af ikke-udskilte læseklasseelevers motoriske udvikling et meningsfuldt pædagogisk indslag i specialundervisningen?"

En "ikke-udskilt læseklasseelev" er en elev med læsevanskelighed så stor, at eleven tidligere - nemlig mens man endnu havde læseklasser i Gentofte - ville have modtaget tilbud om undervisning i læseklasse. Disse elever er nu integreret i skolernes almindelige klasser, men støttes med specialundervisning.

Når vi anlægger denne synsvinkel er det i tro på, at "sandhedsværdien" i spørgsmålet om motorisk træning ikke alene er at finde i en teoretisk medicinsk undersøgelsesprocedure og diskussion. Den kunne også tænkes at skulle "øse af" de eventuelle værdifulde pædagogiske konsekvenser, det indebærer at give sig af med motorisk træning, med mindre der forelå f.eks. medicinsk bevis for dens direkte åbenbare skadevirkning.

Med det formål at tage stilling til motorisk træning som meningsfuldt indslag har vi valgt at lade følgende 6 forhold besvare gennem projektets resultater. På baggrund heraf søger vi herefter at tage stilling til hovedinteressen, nemlig den pædagogiske værdi.

Det drejer sig om følgende forhold:

1. På hvilken måde og på hvilke områder har den motoriske støtte og stimulation haft indflydelse på/påvirket de ikke-udskilte læseklasseelevers læse- og stavefærdigheder?
2. På hvilken måde og på hvilke områder har den motoriske støtte og stimulation påvirket de ikke-udskilte læseklasseelevers motoriske udvikling?
3. Har der fundet en afsmitning sted til andre områder?
4. Hvorledes har eleven oplevet undervisningen?
5. Hvorledes har specialundervisningslæreren oplevet forsøget?
6. Hvorledes har elevens hjem oplevet forsøget?

Rapporten er afsnitsdelt således, at hvert spørgsmål belyses for sig, og der anføres en konklusion.

På baggrund heraf anføres en endelig stillingtagen til hovedinteressen: Den pædagogiske værdi af motorisk træning i specialundervisningen.

I bilagsmaterialet redegøres nærmere for projektets organisering, indhold og anvendte øvelser. Her vil interesserede kolleger kunne skaffe sig indblik, der i større eller mindre grad kan overføres til egne anvendelsesmuligheder.

Annemarie Goldschmidt
bevægelsespædagog

Jørgen Chr. Nielsen
konsulent for
specialundervisning

Sammenfatning

Rapportens første afsnit omhandler spørgsmålet om, på hvilken måde og på hvilke områder den motoriske støtte og stimulation har haft indflydelse på og påvirket elevernes læse- og stavefærdigheder.

Alle elever har i årets løb udviklet deres læsefærdighed positivt, omend på forskellig måde. Læseudviklingen ser ikke ud til at være forløbet anderledes i året med motorisk træning end i året forinden. Derfor konkluderes i første afsnit,

- at den motoriske støtte og stimulation ikke har haft en direkte og konstaterbar målelig indflydelse på elevernes læse- og stavefærdighed.

I andet afsnit ses på, om den motoriske træning har påvirket elevernes motoriske udvikling.

Det viste sig, at alle elever havde motoriske vanskeligheder. En sammenligning af elevernes færdigheder før og efter træningsperioden tillader følgende konklusion,

- at alle elever, både subjektivt og objektivt vurderet, har haft et særdeles godt udbytte af den motoriske træning.

Tredje afsnit ser på, hvorvidt der har fundet en afsmittning sted til andre områder end læsning og motorik. Det viser sig, at en afsmittning har fundet sted, og det konkluderes,

- at der har været positiv effekt med hensyn til elevernes selvtillid, selvværd, motivation og oplevelse af læseevne og læselyst.

I det fjerde afsnit ses på elevernes og deres læreres oplevelse af, at motorisk træning er blevet lagt ind i specialundervisningen. Det kan konkluderes,

- at både elever og lærere har oplevet arbejdet med motorisk træning som positivt og udbytterigt.

Endelig er i femte afsnit forældrenes indstilling omtalt. Elevernes forældre har været inviteret til at overvære undervisningen i det omfang, de ønskede det. Adskillige har deltaget i timer på skolen, og de fleste har desuden støttet deres børn i dels at træne hjemme, dels at få videreudviklet motoriske færdigheder og selvhjulpenhed i hverdagen.

Det kan konkluderes,

- at forældrenes indstilling i næsten alle tilfælde har været særdeles positiv,
- at information til og samarbejde med hjemmene er et selvstændigt og uhyre betydningsfuldt moment, når specialundervisningen suppleres med motorisk træning,
- at det tilsyneladende har forekommet forældrene let at støtte deres børns motoriske træning. Dette kan måske skyldes, at det dels er ret så enkelt at se et barns konkrete motoriske vanskeligheder, dels at opdage fremgangen,
- at det er nødvendigt, at både elever og forældre er med i planlægningen af eventuelle nødvendige ændringer i hverdagens rutine.

Hovedkonklusionen må herefter blive:

- at stimulation af ikke-udskilte læseklasseelevers motoriske udvikling er et meningsfuldt pædagogisk indslag i specialundervisningen.

1. Elevernes læse- og stavefærdigheder

Elevgruppen er på ialt 20 børn fra 3.-5. klassetrin. Alle elever har betydelige læse- og stavevanskeligheder, d.v.s. deres standpunkt er mere end 2 år under det almindelige.

Eftersom eleverne som udgangspunkt har forskellige standpunkter og dermed ikke er på samme udviklingstrin i læsning, skal man være lidt varsom med en samlet beskrivelse. Vi har valgt at se på den enkelte elevs læseudvikling for sig og har derefter lavet en samlet beskrivelse af eventuel tilstand og/eller fremgang.

Desuden bemærkes, at eleverne alene er "målt" med ordstillelæsningsprøver, hvilket kun giver oplysning om én læsemåde, nemlig færdigheden i bearbejdning af enkeltord. Stavefærdigheden er alene målt med en auditiv staveprøve.

De anvendte ordstillelæsningsprøver er egnede til beskrivelse af læsehastighed og læsesikkerhed. Det bemærkes, at læsehastigheden i sig rummer "løsningshastighed" (finde det rigtige billede i opgaven og markere billedvalget med blyant), men at det ikke har været forsøgt at skelne herimellem. Vi vil således ikke kunne afvise, at en del af en bedret læsehastighed er lig med (delvis) bedret løsningshastighed.

Der foreligger resultater for 18 elever. Efterfølgende oversigt viser elevernes læseudvikling i løbet af skoleåret 1982-83. Resultaterne opdeles således ikke efter, hvornår i skoleåret den motoriske træning har fundet sted. (Tallene henfører til elevtal).

Læsehastighed øget / uændret		
usikker læsning, men nu i mindre omfang	1	3
mindre sikker læsning end førhen	1	-
uændret sikker læsning	8	1
øget sikkerhed i læsningen	3	1

Det ses, at 13 af 18 elever har øget deres læsehastighed, mens 5 elever læser i samme tempo som førhen.

4 elevers læsning må betegnes som usikker, men dog mindre usikker end førhen. En enkelt elev har øget sin læsehastighed med den følge, at læsningen nu synes mindre sikker. For netop denne elev tolkes dette positivt, idet der er tale om en forsigtig, noget hæmmet elev, og en helhedsbetragtning synes at vise, at eleven nu er blevet mindre ufri. Hun tør i almindelighed lidt mere, er lidt mindre forsigtig - og dette giver sig altså også udslag i en læseprøve!

For 9 elever gælder, at de uden at sætte læsesikkerheden til side har kunnet øge læsehastigheden.

Endelig har 4 elever øget deres læsesikkerhed, for de 3's vedkommende samtidig med forøget læsehastighed.

Det ses således, at læseudviklingen er forløbet forskelligt hos eleverne, men det må siges at være på en positiv måde for den enkelte.

Elevernes læseudvikling i 1982-83 er blevet sammenholdt med en tilsvarende opgørelsesmåde for 1981-82. Det kunne naturligvis være rart, hvis det lod sig påvise, at der var sket "noget særligt" med læsningen i det skoleår, hvori der arbejdedes med motorisk træning! Noget sådant lader sig ikke påvise ved en helhedsbetragtning. For de fleste gælder, at forholdet mellem læsehastighed og læsesikkerhed udviklede sig på nogenlunde samme måde året forinden.

Elevernes færdighed i auditiv analyse er inddraget i undersøgelsen. Fremgangene på dette område er særdeles beskedne.

Det må herefter kunne konkluderes,

- at elevernes læseudvikling er forløbet forskelligt, men positivt for hver enkelt,
- at elevernes læseudvikling ikke er forløbet tydeligt anderledes i året med motorisk træning end i året forinden,
- at den motoriske støtte og stimulation ikke har haft en direkte og/eller konstaterbar indflydelse - hverken af positiv eller negativ art - på elevernes læse- og stavefærdighed.

2. Elevernes motoriske udvikling

Den næste del af elevernes helhedsudvikling, der skal vurderes, er den motoriske, idet vi stadig holder fast ved, at vor hovedinteresse er at få besvaret spørgsmålet "Er stimulation af ikke-udskilte læseklasseelevers motoriske udvikling et meningsfuldt pædagogisk indslag i specialundervisningen?".

De 20 elever, der har været omfattet af projektet, er tilfældigt udvalgt, forstået på den måde, at deres "kvalifikation" var, at de gik på de 4 af kommunens skoler, hvor der ved projektets start var flest "ikke-udskilte læseklasseelever" i gruppen 3.-5. klasse. Elevernes motoriske udvikling var - i modsætning til deres læse- og staveudvikling - aldrig før blevet beskrevet og vurderet. Det var derfor ikke kendt for os, om eleverne havde motoriske vanskeligheder kombineret med deres læse- og stavevanskeligheder.

Beskrivelse

Et skema udarbejdet til formålet blev anvendt ved beskrivelsen af elevernes motoriske udvikling. Dette skema blev ændret, efter at første del af projektet var afsluttet i december 1982, og det nye skema blev taget i brug i januar 1983.

Det er vigtigt for os på dette sted at understrege, at eleverne selv har deltaget i udfyldningen af skemaet, således at de i udstrakt grad har lært selv at vurdere deres motoriske udviklingstrin.

Ved gennemgangen af de udfyldte skemaer, viste det sig, at samtlige 20 elever havde områder, på hvilke de var "ikke-alderssvarende motorisk udviklet". Eller udtrykt på en anden måde: Samtlige 20 elever havde områder, hvor de ikke havde nået en "automatisk selvfølgelighed" i deres bevægelser/deres motoriske udvikling. Nogle på så godt som alle områder, andre på mange områder og atter andre kun på få områder.

Fælles for samtlige elever var, at de manglede "automatisk selvfølgelighed" på områderne koordination, kinetisk sans og bevægelse (kinetisk sans: evnen til at foretage en glidende rytmisk bevægelse) og - da det blev prøvet - øjenmotorik.

Undervisningens omfang og indhold

Efter at elevernes motoriske udvikling var blevet beskrevet, påbegyndtes den egentlige undervisning. Denne omfattede motorisk træning i 2 af elevernes 4 ugentlige specialundervisningstimer i en 3-3½ måneders periode. En enkelt af eleverne kom først med meget sent i forløbet, og en enkelt deltog kun i 1 af de 2 ugentlige timer.

Ud fra Steen Larsens og Paul Parlenvis opfattelse - at det er nødvendigt, at både grovmotorik, finmotorik, øjenmotorik og koncentrationsevne er veludviklede, for at børn kan tilegne sig læse-, stave- og skrivefærdigheder - blev undervisningen tilrettelagt på baggrund af beskrivelsen af

hver enkelt elevs færdigheder og manglende færdigheder. Bevægelsespædagog, elever og specialundervisningslærere arbejdede tæt sammen for at bringe de ønskede forudsætninger i orden hos eleverne.

Resultaterne

Funktionsprøverne ved afslutningen af de 3-3½ måneders undervisning viser, at det er lykkedes, idet alle elever har opnået fremgang på alle de undersøgte områder.

Mere præcist kan det angives,

- at 10 ud af 20 elever nu har opnået "automatisk selvfølgelighed" i alle deres bevægelser,
- at 4 af eleverne endnu mangler lidt i at få den "automatiske selvfølgelighed" på et enkelt punkt ud af mere end 42 afprøvede,
- at 5 af eleverne endnu mangler lidt i at få den "automatiske selvfølgelighed" på 2-3 punkter ud af mere end 42 afprøvede,
- at én af eleverne - den fra starten dårligste - har gjort meget store fremskridt, men at han ved periodens slutning stadig mangler så meget, at det må overvejes at give ham yderligere støtte,
- at alle 20 elever svarer ja til spørgsmålet, om de er blevet motorisk bedre i den periode, de er blevet undervist,
- at der er næsten 100% sammenfald mellem testskemaernes resultater efter undervisningsperiodens udløb og elevernes og deres læreres vurderinger,
- at fremgangen fortsætter i tiden efter afslutningen af den motoriske træning for alle på nær én, der på et enkelt område er gået fra "automatisk selvfølgelighed" til "opmærksomhedskrævende kontrol".

Konklusion:

Vi mener, at det herefter må kunne konkluderes,

- at der i dette elevmateriale er en påfaldende udstrakt grad af sammenfald mellem læsevanskeligheder og motoriske vanskeligheder,
- at samtlige elever har haft brug for motorisk støtte og stimulation,
- at samtlige elever både subjektivt og objektivt vurderet har haft et godt udbytte af den motoriske træning og kombinationen af motorisk træning og læsetræning. Dette skal forstås således, at motoriske funktioner, til hvilke eleverne fra starten enten slet ikke havde et "parat bevægelsesmønster", eller som krævede en høj grad af "opmærksomhed og kontrol", ved undervisningsperiodens udløb blev udført med "automatisk selvfølgelighed",

- at der er grund til at tro, at en større del af elevernes samlede energimængde nu kan stilles til rådighed for læse- og staveprocesserne.

2. Afsmitning til andre områder

Det hører med til besvarelsen af spørgsmålet om den motoriske trænings pædagogiske værdi at se på, om der gennem denne træning også har fundet en afsmitning sted til andre områder af elevens helhedsudvikling.

Gennem spørgsmål til eleverne og deres lærere er en sådan afsmitning søgt belyst.

Det fremgår af elevernes svar,

- at 19 ud af 20 oplever, at de er blevet bedre til at læse. En elev svarer "ved ikke",
- at de alle har oplevet glæde og succes i timerne med motorisk træning,
- at de flestes kropsbevidsthed er blevet forøget (13 ud 20)
- at 17 elever udtrykker, at deres lyst til at læse er blevet større. 2 mener, at den er uforandret, 1 svarer "ved ikke". (For denne sidste elev skal det dog anføres, at hun 3 uger efter træningsperiodens ophør spontant tilkendegiver, at hun nu læser meget mere end tidligere).

Af lærernes svar fremgår, at de mener,

- at eleverne er blevet mere modige, mere sikre,
- at elevernes selvværdsfølelse er øget,
- at eleverne oplever, at de klarer at løse nogle opgaver, når de bliver ved uden at give op,
- at eleverne er blevet mere motiverede for specialundervisningen,
- at elevernes selvtillid er øget.

Konklusion

Selv om enkelte lærere ikke besvarer spørgsmålet, om der har fundet en afsmitning sted til andre områder af elevernes helhedsudvikling, så mener vi dog, at vi ud fra de svar, som eleverne og lærerne har givet, at kunne konkludere,

- at der har fundet en afsmitning sted fra det motoriske område til andre områder af elevernes helhedsudvikling,
- at denne afsmitning har fundet sted på så væsentlige områder som selvtillid, selvværd, motivation, læsevne og læselyst,
- at der er positivt sammenfald mellem elevernes oplevelse af øget kunnen på det motoriske område og på det læsemæssige,
- at eleverne gennem motorisk træning kan opnå større kropsbevidsthed (= jeg-bevidsthed).

4. Elevernes/lærernes oplevelse af undervisningen

Som det har været tilfældet med de øvrige spørgsmål er også disse, vedrørende elevernes og lærernes oplevelse af undervisningen, søgt belyst gennem spørgeskemaer, udliveret og besvaret ved undervisningsperiodens afslutning.

De spørgsmål, der er blevet stillet, har været udformet som en afkrydsning af JA, NEJ, VED IKKE, og eleven/læreren er derefter blevet bedt om at uddybe sit svar. For eksempel: "Hvis du svarer JA, så fortæl hvad du har kunnet lide, og hvad du ikke har kunnet lide".

Elevernes, specialundervisningslærernes og klasselærernes svar vil fremgå af de samlede besvarelser af spørgeskemaerne (bilag 5, 6 og 7).

Det vil føre for vidt at opremse dem alle her, så vi vil blot sammenfatte,

- at de 20 elever giver udtryk for, at de har været glade for undervisningen, at de har lært en masse,
- at de har oplevet undervisningen som sjov, spændende, morsom, rar etc., etc.

Noget lignende gør sig gældende for klasselærernes og specialundervisningslærernes vedkommende. Også her udtrykker alle deres positive indstilling og udstrakte grad af tilfredshed med at få indblik i sammenhængen mellem motorisk udvikling og intellektuel udvikling, og med at se hvorledes de motoriske vanskeligheder kan erkendes og afhjælpes.

Konklusion

På baggrund af svarene mener vi det rimeligt at konkludere,

- at både elever og lærere har oplevet forsøget med motorisk træning i specialundervisningen som positivt og udbytterigt,
- at indsatsen hverken har været unødvendig eller har "taget for meget tid",
- at eleverne i varierende omfang har arbejdet med deres personlige træningsprogram hjemme og har kunnet lide sammenkædningen af motorisk træning og læsetræning,
- at lærerne gerne vil arbejde videre med dette supplement til specialundervisningen,
- at der er brug for at lave kurser for lærerne, hvor disse lærer selv at vurdere elevernes motoriske udvikling samt at sammensætte træningsprogrammer.

5. Forældrenes oplevelse af undervisningen

I den oprindelige projektbeskrivelse har vi ikke nævnt, at vi i evalueringen ville undersøge forældrenes oplevelse af og medvirken i undervisningen. I løbet af 1.del af projektet blev det imidlertid klart for os, hvor tæt en sammenhæng der var mellem de enkelte elevers motoriske udvikling, deres selvhjulpenhed, deres selvværdsfølelse og selvtillid og deres hverdagsliv udenfor den almindelige skoletid.

Af den grund blev kontakten til hjemmene, der hidtil blot havde været skriftlig, ændret til også at omfatte en opfordring til at komme og være med i en eller flere undervisningstimer. Alle de forældre, der fik opfordringen, efterkom den - på nær to, der gav tidsmæssige forhindringer som forklaring.

Vi har ikke bedt om forældrenes skriftlige kommentarer til undervisningen, men vi kan sige, at de alle har været meget positive og interesserede, og at de efter evne har bakket deres børn op hjemme med henblik på udviklingen af disses motoriske færdigheder.

Nedenstående eksempler er ment som en illustration af betydningen af kontakten med elevernes forældre.

CASE 1.

En dreng i 4. klasse har meget store læsevanskeligheder samt en del vanskeligheder på områderne øje-hånd koordination, øjenmotorik, koordination, specielt krydsmønsterbevægelser, og tactil perception. Han virker desuden ofte træt og uoplagt, og hans selvtillid er ringe. Når vi stiller ham et spørgsmål, ser han ofte appellerende på en af os voksne, som om han forventer, at vi vil svare for ham. Ved udfyldning af skemaet til vurdering af hans motoriske udvikling viser det sig, at han i høj grad undervurderer sig selv.

Et motorisk træningsprogram sættes igang og kombineres med læsetræning efter modellen: motorisk træning (øvelser) - læsning - motorisk træning - og måske slutte med en kort periode med læsning inden timens slutning. Eleven er interesseret og virker tillidsfuld, men da han ofte er meget træt og ukoncentreret og har svært ved at følge en linie med blikket, kniber det med fremgangen.

Drengens mor inviteres til at komme og følge undervisningen. Hun kommer gerne, og i den forbindelse beder vi drengen lave en oversigt over, hvad han i ugens løb foretager sig derhjemme. Både fra skole til sengetid og om morgenen inden skolegang. Kort sagt: Vi forsøger at få "kortlagt" drengens hverdagsliv i store træk.

Af kortlægningen fremgår tydeligt:

1. at drengen ikke har noget ansvar for sin hverdag. Alt gøres for ham. Ofte også af- og påklædning.
2. at drengen bruger hovedparten af sin fritid foran TV-apparatet, og at dette er et problem derhjemme, bl.a. fordi
3. han derved kommer for sent i seng.

Den samtale, der fulgte, efter at linierne i drengens hverdag således var trukket op, gav til resultat, at der blev iværksat store ændringer derhjemme.

De vigtigste var,

- at drengen nu fik flere opgaver, som han havde enansvaret for,
- at familiens morgener ændrede struktur,
- at TV-forbruget blev betydeligt nedsat, og at sengetidspunktet derved blev fremskyndet,
- at drengen selv og hans forældre forstod, at det meget TV-kiggeri nærmest virkede negativt på hans øjenmotorik.

Forandringen, der fulgte, var slående. Vi havde nu en betydeligt friskere og betydeligt mere koncentreret dreng i skolen. En dreng med stadigt stigende selvtillid, en dreng, hvis motoriske færdigheder stadigt bedredes, og hvis gå-på-mod blev større.

Efter endt træningsperiode fortsatte fremgangen på ovennævnte områder. En fremgang, som også satte sig nogle spor i drengens og hans læreres oplevelse af fremgang på det faglige område. Desværre viste denne fremgang sig så godt som ikke i de foretagne læseprøver.

Selv om dette ikke var tilfældet, mener vi alligevel, at eksemplet viser betydningen af, at der etableres en god kontakt med hjemmet, således at der - i så vidt et omfang som det er muligt - også iværksættes ændringer dér. I dette tilfælde havde vi glæden af at møde positive og interesserede forældre og af at mærke, at hele familien var glade for den støtte de fik til at ændre på deres dagligdag.

CASE 2

En pige i 5. klasse har middelsvære læsevanskeligheder samt en del vanskeligheder på områderne: grovmotorik, øje-hånd-koordination, øjenmotorik, højre-venstre sikkerhed, koordination, specielt kryds-mønster-bevægelser. Desuden er hun meget langsom og har meget ringe selvtillid, selvværdifølelse og meget lidt gå-på-mod. Også denne elev undervurderer sig selv og sin kunnen på de motoriske områder.

Et motorisk træningsprogram sættes i gang, men først efter at pigen har overtalt sine forældre til, at hun må få lov til at være med i denne supplerende undervisning. Pigens mor overværer en time og udtrykker derefter, at hun godt kan se, at hendes datter har behov for den motoriske træning - og tilladelsen gives.

Pigen er glad for undervisningen, gør gode fremskridt og får også mod til at tale om sine vanskeligheder i klassen. Nogle af disse handler om, at hun synes, hun bliver holdt udenfor lege, f.eks. sjipning, fordi de andre synes, hun er for langsom og laver for mange fejl. En træningstime går med sjipning - med godt resultat. En almindelig skoletime går på samme måde på klasselærerens initiativ. Problemet bliver derved løst til alles tilfredshed.

Også hos denne elev er der tale om et hverdagsliv, hvori der intet ansvar ligger. Alt bliver gjort, og pigen føler sig helt overflødig. Trods en ufarlig skolevej bliver hun bragt og hentet hver dag af sin mor. Hun har så godt som ingen veninder, fordi hun ikke må gå alene hen til dem.

Vi opfordrer pigen til at skrive en "ønskeseddel" over ting, som hun har lyst til at gøre i sin hverdag, fra hun er færdig med skolen om eftermiddagen, og til hun igen skal møde næste dag. På sedlen skal hun også anføre, om de ting, hun ønsker, har noget at gøre med træning af motoriske færdigheder og noget at gøre med den handling "at læse". På nuværende tidspunkt har hun fået så meget selvtillid, at hun tør udtrykke sine ønsker om at cykle alene i skole, at gå i byen for at købe ind, at lave mad, gøre rent, vande blomster, slå græs m.m. Til alt held forstår hendes mor, som her ved undervisningsperiodens slutning igen overværer en træningstime, sin datters ønsker, og hun kan nu se sammenhængen mellem hverdagens indhold af motoriske udfordringer og pigens behov for at få videreudviklet sin motorik, til hun når "automatisk selvfølgelighed" på alle områder og derved får frigjort energi til læse- og staveprocesserne. Moderen ser ligeledes, at der også ligger en form for læse- og stavetræning gemt i at skrive en indkøbsseddel, læse en opskrift etc.

En mærkbar ændring indtræffer på denne måde her i slutningen af træningsperioden, og nogle måneder senere udtrykker hendes lærere, at hun stadig udvikler sig positivt, at hendes læsefærdigheder stadig bedres, at hun nu læser lektier med sine klassekammerater, at hun føler sig mere fri og mere accepteret.

Afsluttende konklusion

Skal man - og det mener vi, at man skal, og at man i et vist omfang også kan ud fra erfaringerne med dette projekt - anskue børns læse- og stavevanskeligheder ud fra et helhedssyn på børns udvikling, så vil man også have den holdning, at disse vanskeligheder har en multifaktoriel baggrund. En ikke-eksisterende "automatisk selvfølgelighed" på de grov- og finmotoriske områder, samt hvad

angår øjenmotorikken, koordinationen m.m. vil give usikkerhed i hverdagen og vil - kombineret med følelsen af manglende succes - trække så store veksler på barnets samlede energimængder, at der vil være mindre at stille til rådighed for læse- og staveprocesserne.

Bliver barnet og dets voksne gjort opmærksomme på disse forhold, og oplever barnet, at dets energiniveau og dets koncentrationsevne stiger i forbindelse med den motoriske trænings stimulation af koordinationen af højre- og venstre hjernehalvdels funktioner, så ser vi, at barnets lyst til at fortsætte med arbejdet bliver større. Barnet oplever, at det kan noget, og det er da inde i en mere positiv udvikling.

Mister barnet derimod selvtillid, og daler dets følelse af selvværd ved de gentagne nederlag på specielt læse- og staveområdet, så vil det nemt ende i et lukket feedback system, hvor årsag og virkning kommer hinanden i møde i et negativt kredsløb. Ved at arbejde med barnets selvværdsfølelse, ved at arbejde med at lade barnet udvikle sin selvtillid i forbindelse med den træning af samordningen mellem højre- og venstre hjernehalvdels funktioner, som ligger i alle motoriske aktiviteter og i al handlen, mener vi, at vi kan være med til at bryde den onde cirkel og influere positivt på dette feed-back system.

Vi mener også, at det af projektets resultater ser ud til, at det er lykkedes i så udstrakt en grad, at det - selv om de foretagne læseprøver ikke har konstateret større bedring end normalt af elevernes læsefærdigheder - må konkluderes, at motorisk træning er et meningsfuldt pædagogisk indslag i specialundervisningen. Et indslag, som bør fortsættes i videst muligt omfang.

Desuden mener vi, at det er nødvendigt i udvidet omfang at sætte ind i børnehaveklasse og 1. klasse med træning af kropsfornemmelse, selvtillid, selvværd, sprog og motorik, samt med udvikling af handleberedskab og handlemuligheder kombineret med grundig information til forældregruppen om, at der arbejdes med disse områder. Dette må ske i bestræbelserne på at fremme sund og naturlig helhedsudvikling og for at forebygge, at motoriske vanskeligheder og måske også læsevanskeligheder opstår blot på grund af mangelfuld stimulation i barnets hverdag, i skolen såvel som i hjemmet.

